

นาฏยประดิษฐ์ ชุด สীগซ์ตรีย์ทรงเครื่อง

THE CHOREOGRAPHY: SI KASAT SONG KRUANG

ณรงค์ฤทธิ์ เชาว์กรรม*

NARONGRIT CHAOKAM

(Received: May 16, 2022; Revised: May 30, 2022; Accepted: June 15, 2022)

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างสรรค์และประเมินคุณภาพผลงานนาฏยประดิษฐ์ ชุด สীগซ์ตรีย์ทรงเครื่อง ดำเนินการสร้างสรรค์ด้วยการศึกษาข้อมูลพื้นฐานแนวคิด ทฤษฎี การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลนำสู่กระบวนการสร้างสรรค์ผลงาน

ผลการศึกษาพบว่า การสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุด สীগซ์ตรีย์ทรงเครื่อง ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน คือ 1) สร้างแนวคิดการแสดงจากการทรงเครื่องแบบพระมหากษัตริย์เสด็จนิวัติกลับพระนครของพระเวสสันดร พระนางมัทรี พระขาลี และพระกัณหาในมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ 13 กัณฑ์นครกัณฑ์สู่การสร้างสรรค์รูปแบบการแสดงรำทรงเครื่องของตัวละคร 4 บทบาทตามแนวทางละครชาตรี 2) สร้างสรรค์บทร้องขึ้นใหม่จากเค้าเรื่องมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์นครกัณฑ์ 3) ผู้แสดง 4 คน คือ ชาย 2 คน หญิง 2 คน 4) ออกแบบกระบวนการทำรำ 4 ประการ คือ (1) หลักทำรำตามแบบแผนรำทรงเครื่อง (2) หลักการตีบทผสมผสานท่าทางธรรมชาติ (3) หลักการตามจินตนาการ (4) หลักการสร้างสรรค์กระบวนการทำรำใหม่ ทำรำทั้งหมดนำมาร้อยเรียงตามบทร้องและทำนองเพลงอย่างสวยงามเป็นเอกภาพ 5) ออกแบบแต่งกายยืนเครื่องอย่างเบา โดยได้รับแรงบันดาลใจจากภาพจิตรกรรมฝาผนัง พระเวสสันดรชาดก พระอุโบสถวัดสุวรรณารามราชวรวิหาร 6) สร้างสรรค์ฉากประกอบการแสดงด้วยเทคนิคกรีนสกรีน และ 7) เผยแพร่การแสดงสู่สาธารณชนทั้งรูปแบบการแสดงบนเวทีและผ่านระบบออนไลน์

คำสำคัญ : สীগซ์ตรีย์ เวสสันดร นาฏยประดิษฐ์

* คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์

Abstract

The objectives of this study are to create and to assess the quality of the recent Thai dance in the series of the adorned great four kings, also known in local as Si Kasat Song Khruang by developing from fundamental knowledge, concepts, theories, interviews, and observation before analyzing process resulting in the new creativity achievement.

The study finds that there are seven different steps. To begin with, the concept is captured by the impression of the outstanding royal apparel from the Thai traditional epic The Great Vessantara Jataka, Madri including their heirs, Jali and Kanha, particularly in the 13th chapter when they all return home leading to the new choreography reflecting each of four mentioned characters in the technique of Chatree drama which is the common comedy drama with only a few numbers of actors. The next step concerns the song newly composed for the performance which is inspired by the story of the Vessantara Jataka. Following that, the audition concentrates on two actors and two actresses. Then, the complicated choreography is developed according to the royal apparel principle, the human natural gesture convention, the vivid imagination, and the creative dancing style which seemingly suits the lyrics and rhythm. After that, the light costume in the show is applied which is sparked by the Vessantara portraits mural located at Wat Suwannaram Ratchaworawihan temple hall. Later, the stage foreground is developed and flourished according to the green screen technique before premier of the show is performed both on stage and on online platforms.

Keywords: Four Kings, Vessantara Jataka, Creative Thai performance

บทนำ

แนวคิดเรื่อง “บารมี” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ทศบารมี” นั้นเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในหมู่ผู้ที่นับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาทในประเทศไทย ดังจะเห็นได้จากหนังสือต่าง ๆ ที่เล่าเรื่องทศชาติ พระธรรมเทศนาอ้างอิงชาดก ตามฝาผนังโบสถ์มีภาพเขียนทศชาติ และ

ภาพมหาชาติ รวมทั้งประเพณีการเทศน์มหาชาติ (สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2543, น.1)

มหาชาติ หรือ มหาเวสสันดรชาดกเป็นเรื่องราวที่กล่าวถึงทานบารมี โดยได้รับการยกย่องให้เป็นมหาชาติชาดกมาตั้งแต่ครั้งโบราณสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ซึ่งพบหลักฐานจากจารึกนครชุม เมื่อปี พุทธศักราช 1900 ในรัชสมัยพญาลิไท ความว่า “ธรรมเทศนาอันเป็นต้นว่า พระมหาชาติหาคนสวดแลมิได้เลย” จึงสามารถสันนิษฐานได้ว่าคนไทยในสมัยโบราณนิยมฟังเทศน์มหาชาติเวสสันดรชาดกมาตั้งแต่กาลนั้น (กรมศิลปากร, 2550, น.44) โดยเมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรนั้น พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญทานบารมีขั้นสูงสุดคือทรงบริจาคทรัพย์สิ่งของให้เป็นทาน ต่อมาทรงบริจาคช้างสำคัญคู่บารมีจนเป็นเหตุให้ถูกเนรเทศไปอยู่ป่า” (พระราชวินิจฉัยตรฎีกา, 2550, น. 352) เรื่องราวของพระเวสสันดรได้ถูกเผยแพร่อย่างหลากหลายโดยที่นิยมมากที่สุดคือรูปแบบวรรณกรรม

พระเวสสันดรถือเป็นวรรณกรรมที่มีความโดดเด่นมากในสมัยกรุงศรีอยุธยา เพราะเนื่องจากมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับพระโพธิสัตว์ ครั้นในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถนั้นถือได้ว่าเป็นยุคทองของพระพุทธศาสนา มีการรวบรวมนักปราชญ์เพื่อแต่งวรรณกรรมมหาชาติคำหลวงจากพระเวสสันดร ใช้สำหรับเทศกาลเข้าพรรษา (กรมศิลปากร, 2550, น.49) ซึ่งมหาชาติหรือพระชาติที่ยิ่งใหญ่ของพระโพธิสัตว์ได้บำเพ็ญบารมีครบ 10 ประการ มีสำนวนการแต่งเป็นที่ยอมรับกันว่ามีความเป็นเลิศด้านภาษา ไวยากรณ์ และฉันทลักษณ์จำนวนทั้งสิ้น 13 กัณฑ์ ได้แก่ กัณฑ์ทศพร กัณฑ์หิมพานต์ กัณฑ์ทานกัณฑ์ กัณฑ์วนประเวศน์ กัณฑ์ชูชก กัณฑ์จุลพน กัณฑ์มหาพน กัณฑ์กุมาร กัณฑ์มัทรี กัณฑ์สักกบรรพ กัณฑ์มหาพรต กัณฑ์ฉกษัตริย์ กัณฑ์นครกัณฑ์

กัณฑ์นครกัณฑ์ มีเนื้อหากล่าวว่า พระเวสสันดรได้ทรงรับคำทูลเชิญและทรงลาผนวช (สึก) เพื่อรับราชสมบัติและให้ทำพิธีราชาภิเษกในบริเวณอาศรมแล้วจึงทรงช้างปัจจัยนาคเดินทางกลับพระนคร เมื่อได้ฤกษ์ยามตามกำหนดการกลับคืนสู่ราชสมบัติ พระองค์ก็ทรงเครื่องแบบพระมหากษัตริย์เสด็จนิวัติกลับพระนครพร้อมด้วยพระนางมัทรี พระชาลี และพระกัณหา

จากแนวคิดการทรงเครื่องแบบพระมหากษัตริย์เสด็จนิวัติกลับพระนครของพระเวสสันดร พระนางมัทรี พระชาลีและพระกัณหา ผู้สร้างสรรค์เกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์การแสดงรำทรงเครื่องของสี่ตัวละครข้างต้น โดยการรำทรงเครื่องรูปแบบละครชาตรีของกรมศิลปากร การสร้างสรรค์ในครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาเรื่องราวของมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ 13 กัณฑ์นครกัณฑ์ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการสร้างสรรค์องค์ประกอบ

การแสดง การรำทรงเครื่องของละครชาตรี สร้างสรรค์กระบวนการทำรูปแบบจารีตนาฏศิลป์ไทยดั้งเดิม และการออกแบบทำรำทางนาฏศิลป์ไทยขึ้นใหม่ตามบทร้องและทำนองเพลงตลอดจนเครื่องแต่งกายให้มีความงดงามและสอดคล้องกับการแสดง

นาฏยประดิษฐ์ ชุด สี่กษัตริย์ทรงเครื่อง เป็นการสร้างสรรค์รำทรงเครื่องตามแนวทงละครชาตรีโดยเป็นชุดการแสดงชุดใหม่ที่มีตัวละคร 4 บทบาทที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ 13 กัณฑ์นครกัณฑ์ ประกอบด้วย พระเวสสันดร พระนางมัทรี พระกัณหา พระขาลี การสร้างสรรค์การแสดงสร้างสรรค์ครั้งนี้มุ่งนำเสนอสุนทรียศาสตร์รูปแบบรำทรงเครื่องซึ่งเป็นองค์ความรู้ภูมิปัญญาของบรมครูด้านนาฏดุริยางคศิลป์ไทยให้คงอยู่สืบไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างสรรค์ นาฏยประดิษฐ์ ชุด สี่กษัตริย์ทรงเครื่อง
2. เพื่อประเมินคุณภาพผลงานนาฏยประดิษฐ์ ชุด สี่กษัตริย์ทรงเครื่อง

นิยามศัพท์

สี่กษัตริย์ หมายถึง คำเรียกตัวละครเอกตามเนื้อเรื่องของมหาเวสสันดรชาดก อันประกอบด้วย พระเวสสันดร พระนางมัทรี พระกัณหา พระขาลี

ทรงเครื่อง หมายถึง การแต่งตัว สวมใส่เครื่องประดับของตัวละคร หลังจากอาบน้ำชำระล้างร่างกายเรียบร้อยแล้ว

นาฏยประดิษฐ์ ชุด สี่กษัตริย์ทรงเครื่อง หมายถึง การแสดงที่สร้างสรรค์จากแนวคิดการทรงเครื่องแบบพระมหากษัตริย์ กัณฑ์ที่ 13 กัณฑ์นครกัณฑ์ มหาเวสสันดรชาดก โดยสื่อถึงการอาบน้ำชำระล้างร่างกาย การแต่งตัว สวมใส่เครื่องประดับของตัวละคร ประกอบด้วย พระเวสสันดร พระนางมัทรี พระกัณหา พระขาลี เพื่อนิวัติกลับพระนคร หลังจากที่พระเวสสันดรบำเพ็ญทานบารมี

กระบวนการสร้างสรรค์

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ เช่น หนังสือเอกสารทางวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์
2. การสัมภาษณ์ ศิลปินแห่งชาติ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีประสบการณ์ทางด้านนาฏดุริยางคศิลป์ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทย

3. สังเกตการสอนรายวิชาทักษะการแสดงของคณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ตลอดจนการแสดงนาฏศิลป์ของสำนักการสังคีต กรมศิลปากร
4. รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ สังเคราะห์ นำสู่กระบวนการสร้างสรรค์
5. สร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุด สীগซ์ตรีย์ทรงเครื่อง
6. การประเมินคุณภาพผลงานโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านนาฏดุริยางคศิลป์ไทย และการจัดงานเทศน์มหาชาติ
7. จัดทำบทความและรูปเล่มสร้างสรรค์ฉบับสมบูรณ์ พร้อมวีดิทัศน์การแสดง

ผลการสร้างสรรค์

1. กระบวนการสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุด สীগซ์ตรีย์ทรงเครื่อง ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้
 - 1.1 การสร้างแนวคิดของการแสดง จากแนวคิดการทรงเครื่องแบบพระมหากษัตริย์เสด็จนิวัติกลับพระนครของพระเวสสันดร พระนางมัทรี พระชาลีและพระกัณหา ผู้สร้างสรรค์เกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์การแสดงรำทรงเครื่องของ 4 ตัวละครข้างต้น โดยกำหนดรูปแบบการรำทรงเครื่องเป็นรูปแบบของละครชาตรี เนื่องจากมหาเวสสันดรชาดกเป็นชาดกที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ดังนั้น ผู้สร้างสรรค์จึงเกิดแนวคิดในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของความนิยมของชาดก กล่าวคือ หากคำนึงถึงความนิยมของชาดกแล้วนั้น ในด้านนาฏกรรมไทยปรากฏชาดกที่ได้รับความนิยมคือ พระสุธนชาดก ที่ได้ถูกนำมาสร้างสรรค์เป็นละครชาตรีเรื่องพระสุธนมโนห์ราและเรื่องพระรถเสน โดยกรมศิลปากร ละครชาตรีเรื่องดังกล่าวได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก จึงทำให้ผู้สร้างสรรค์เกิดแนวคิดในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ข้างต้นมาเป็นแนวคิดในการแสดง

การสร้างสรรค์ในครั้งนี้มุ่งเน้นศึกษา มหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ 13 กัณฑ์นครกัณฑ์ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และหลักการสร้างสรรค์องค์ประกอบการแสดงการรำทรงเครื่องของละครชาตรี สร้างสรรค์กระบวนการทำรูปแบบจารีตนาฏศิลป์ไทยดั้งเดิมและการออกแบบทำรำทางนาฏศิลป์ไทยขึ้นใหม่ตามบทร้องและทำนองเพลง ตลอดจนเครื่องแต่งกาย และฉากประกอบการแสดงให้มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับแนวคิดการแสดง

นาฏยประดิษฐ์ ชุด สীগซ์ตรีย์ทรงเครื่อง เป็นการสร้างสรรค์รำทรงเครื่องชุดใหม่ที่มีตัวละคร 4 บทบาทที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ 13 กัณฑ์นครกัณฑ์ ประกอบด้วย พระเวสสันดร พระนางมัทรี พระกัณหา พระชาลี ดังนั้น การแสดงชุดนี้สามารถแสดงถึงสถาบันครอบครัวที่เป็นบ้านหลังคามหาบุคคิภพคุณลักษณะของสมาชิก และปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในครอบครัว ตลอดจนส่งเสริมความเข้มแข็งของสถาบัน

ครอบครัวยุทธศาสตร์นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันครอบครัวผ่านการแสดงสร้างสรรค์รำทรงเครื่ององค์ความรู้ภูมิปัญญาของบรมครูด้านนาฏดุริยางคศิลป์ไทยให้คงอยู่สืบไป นาฏยประดิษฐ์ ชุด สีกษัตริย์ทรงเครื่อง แบ่งการแสดงออกเป็น 3 ช่วง ประกอบด้วย

ช่วงที่ 1 การกล่าวถึงภูมิหลังตัวละคร

ช่วงที่ 2 การทรงเครื่องของตัวละคร

ช่วงที่ 3 การกล่าวถึงจุดหมายการของการทรงเครื่อง

1.2 การสร้างสรรค์บทร้อง ทำนองเพลง ดนตรีประกอบการแสดง การสร้างสรรค์บทร้องรำทรงเครื่องรูปแบบละครชาตรี โดยบรรจุเพลงที่ปรากฏในการแสดงละครชาตรีตามความหมายและจารีตด้านดุริยางคศิลป์ไทย เพื่อสื่อสารถึงการทรงเครื่องแบบพระมหากษัตริย์เสด็จนิวัติกลับพระนครของพระเวสสันดร พระนางมัทรี พระขาลี และพระกัณหา บรรเลงโดยวงปี่พาทย์ชาตรีเครื่องใหญ่ประพันธ์บทและบรรจุเพลงโดยนายภวัต จันทรदारักษ์ ตรวจสอบแก้ไขบทโดยรองศาสตราจารย์ ดร.เสาวณิต วิงวอน ทั้งนี้ได้รับความอนุเคราะห์ในการตรวจแก้ไขเพลงโดย อาจารย์ทัศนีย์ ขุนทองศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีไทย-คีตศิลป์) พุทธศักราช 2555

การสร้างสรรค์บทร้องประกอบการแสดงเป็นการประพันธ์บทขึ้นใหม่ทั้งหมด จากเค้าเรื่องมหาเวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ 13 กัณฑ์นครกัณฑ์ เนื้อหากล่าวถึงภูมิหลังตัวละคร การลงทรงเครื่องของตัวละคร 4 บทบาท และการรำลึกถึงพระคุณของกรม นอกจากนี้ยังสอดแทรกสาระสำคัญในมหาเวสสันดรชาดก ทั้งนี้ ผู้สร้างสรรค์ได้ศึกษาและวิเคราะห์ รวมทั้งคำนึงถึงการนำเสนอการแสดงให้ผู้ชมได้เข้าใจการแสดงเป็นหลัก

การประพันธ์บทประกอบการแสดงนาฏยประดิษฐ์ ชุด สีกษัตริย์ทรงเครื่อง ได้แบ่งการแสดงออกเป็น 3 ช่วง ประกอบด้วย

ช่วงที่ 1 การกล่าวถึงภูมิหลังตัวละคร สื่อถึงการทรงผนวชและการบำเพ็ญทานบารมีของพระเวสสันดร

ช่วงที่ 2 การทรงเครื่องของตัวละคร สื่อถึงการทรงเครื่องแบบพระมหากษัตริย์ของพระเวสสันดร พระนางมัทรี พระขาลี พระกัณหา

ช่วงที่ 3 การกล่าวถึงจุดหมายการของการทรงเครื่อง สื่อถึงการระลึกถึงพระคุณของอาศรมและการกลับสู่พระนครเพื่อครองราชสมบัติและบ้านเมืองเกิดความสมบูรณ์พูนสุข

บทประกอบการแสดง นาฏยประดิษฐ์ ชุด สীগค์ตรียंत्रเครื่อง

ปีพาทย์ทำเพลงดวงพระธาตุ

(พระเวสสันดร พระนางมัทรี พระชาลี พระกัณหา ปราบกฏตัวทางด้านขวา รำตามกระบวนท่า)

ร้องเพลง ดวงพระธาตุ

เมื่อนั้น	พระเวสสันดรเรื่องศรี
พร้อมด้วยพระนางมัทรี	พระกัณหาพระชาลีบุตรีธิดา
ครั้งได้ถูกข้ายามตามกำหนด	สละเพศทรงพรตหมดปัญหา
เสด็จออกจากบรรณศาลา	เข้าโสรจสรงมธุราวาริน

ปีพาทย์ทำเพลง เสมอ

(พระเวสสันดร พระนางมัทรี พระชาลี พระกัณหา รำตามกระบวนท่า ท้ายเพลงรั้วเข้าประจำตำแหน่ง)

ร้องเพลงชาติรีทรงเครื่อง

ต่างองค์ทรงชำระสระสนาน	สุคนธารหอมฟุ้งจรุงกลิ่น
พระทรงสอดสนับเพลาเชิงนาคินทร์	ทรงภูษิตพุ่มข้าวบิณฑ์พรรณราย
นางห่มตาดปักแก่งแมลงทับ	ทรงภูษาเยียรบับงามเฉิดฉาย
พระทรงสวมฉลององค์สุวรรณพราย	นางคาคายปั้นแห่งเพชรสอดแซมกัญจน์
ต่างทรงทับทรวงฟุ้งเฟื่อง	อร่ามเรืองจับแสงสุริย์ฉฉาน
อัมรงค์ตาทิศสังวาลวรรณ	ทองกรสลักคั่นแก้วประไพ
พระเวสสันดรทรงชฎาเพชรน้ำบุษย์	พระมัทรีทรงมงกุฎดอกไม้ไหว
กัณหาทรงศิโรภพเรื่องอุไร	สนองเกล้าประดับให้พระชาลี

ร้องเพลงร้ายชาติรี

เสร็จสรงทรงเครื่องเรื่องจรัส	สীগค์ตรียंत्रปรีดีเปรมเกษมศรี
ออกจากที่สนานอันรูจี	มายังลานหน้ากุฎีทันใด

ร้องเพลงเขมรโพธิสัตว์

ลตองค์ลงนั่งหัตถ์ประนม	ระลึกคุณอาศรมอันยิ่งใหญ่
เป็นที่พำนักในพงไพร	ได้อาศัยสืบสร้างจรรยา
ครบเก้าเดือนสิบห้าวันฉนำกาล	บำเพ็ญทานบารมีศรีสง่า
ครั้งนี้จำต้องไคลคลา	คืนสู่พาราสาทพร

ปีพาทย์ทำเพลงกลองโยน

(พระเวสสันดร ขวนพระนางมัทรี พระชาลี และพระกัณหา รำตามกระบวนท่า แล้วหายเข้าโรง)

จากบทประพันธ์ข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า การสร้างสรรค์บทการแสดงครั้งนี้นำมาจากเค้าโครงเรื่องของพระเวสสันดรชาดก กัณฑ์นครกัณฑ์ เรียงร้อยให้เกิดความงดงามทางวรรณศิลป์และสัมผัสทางฉันทลักษณ์โดยให้มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับกระบวนการทำรำทรงเครื่อง จากนั้นบรรจุเพลงประกอบการแสดงด้วยการคัดเลือกทำนองเพลง 5 รูปแบบ คือ

- 1) เพลงที่ปรากฏในละครชาตรี ประกอบด้วยเพลง ร่ายชาตรี
- 2) เพลงที่ปรากฏในการเทศน์มหาชาติ ประกอบด้วยเพลงดวงพระธาตุ เพลงกลองโยน
- 3) เพลงที่ปรากฏชื่อที่มีความเกี่ยวข้องกับพระเวสสันดร คือ เพลงเขมรโพธิสัตว์
- 4) เพลงที่ปรากฏในการทำรำทรงเครื่อง (การเดินทางของตัวละคร) คือ เพลงเสมอ
- 5) เพลงที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ คือ เพลงชาตรีทรงเครื่อง

1.3 การคัดเลือกผู้แสดง โดยคัดเลือกผู้แสดงเพศชาย 2 คน เพศหญิง 2 คน โดยเป็นนักศึกษาหลักสูตรศิลปบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปนาฏดุริยางค์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ มีทักษะปฏิบัตินาฏศิลป์ไทยที่ดี ซึ่งคัดเลือกตามความเหมาะสมของบทบาทตัวละคร ดังนี้

- พระเวสสันดร: เพศชาย เป็นผู้ที่มีรูปร่างสมส่วน สง่างาม
- พระนางมัทรี: เพศหญิง เป็นผู้ที่มีรูปร่างสมส่วน มีใบหน้างดงาม
- พระขาลี: เพศชาย เป็นผู้ที่มีรูปร่างสมส่วน มีบุคลิกคล่องแคล่วสื่อถึงวัยเด็ก
- พระกัณหา: เพศหญิง เป็นผู้ที่มีรูปร่างสมส่วน มีบุคลิกคล่องแคล่วสื่อถึงวัยเด็ก

1.4 การออกแบบกระบวนการทำรำ ผู้สร้างสรรค์ใช้หลักการออกแบบทำรำ 4 ประการ คือ

1.4.1 ใช้หลักทำรำตามแบบแผนรำทรงเครื่อง คือ การมุ่งเน้นและตระหนักถึงจารีตและแบบแผนการทำรำทรงเครื่อง ดังนั้น การสร้างสรรค์ครั้งนี้จึงคำนึงถึงความสำคัญดังกล่าวเป็นหลัก ซึ่ง ขวัญใจ คงถาวร (2558) กล่าวว่า แบบแผนของการรำลงทรงเครื่อง คือ ต้องคำนึงถึงตำแหน่งของเครื่องแต่งกายที่กล่าวถึง หรือตำแหน่งของการใช้อวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายที่ถูกต้องตามแบบแผน ลีลาทำรำช่วงทำนองเอื้อนช่วงเชื่อมต่อระหว่างทำรำต้องสอดคล้องต่อเนื่องกัน ซึ่งทำรำตามแบบแผนของการรำทรงเครื่องในการแสดงชุดนี้ ประกอบด้วย ทำนุ่งภูษา (ผ้า) ทำห่มสไบ ทำสวมฉลององค์ (เสื้อ) เป็นต้น

ตารางที่ 1 : ทำรำตามแบบแผนรำทรงเครื่องในการแสดงนาฏยประดิษฐ์ ชุด สีกษัตริย์ทรงเครื่อง

ท่าที่	ท่ารำ	ชื่อท่ารำ	สื่อความหมาย
1		ทำนุ่งภูษา(ผ้า) บทร้อง: ทรงภูษิต(ตัวพระ) ทรงภูษา(ตัวนาง) อยู่ในการแสดงช่วงที่ 2	การนุ่งผ้าของตัวละคร ทั้งตัวละครพระและนาง
2		ทำทับทรวง บทร้อง: ต่างทรงทับทรวง อยู่ในการแสดงช่วงที่ 2	เครื่องประดับ ชื่อเรียกว่า ทับทรวง

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

1.4.2 ใช้หลักการตีบทผสมผสานท่าทางธรรมชาติ (ท่ารำสื่อความหมาย) คือ ท่ารำที่สื่อสารความหมายตามกิริยาท่าทางตามธรรมชาติ หรือสามารถเรียกได้ว่า ภาษาท่า นาฏศิลป์

ตารางที่ 2 : ทำรำตามหลักการตีบทผสมผสานท่าทางธรรมชาติ นาฏยประดิษฐ์ ชุด สีกษัตริย์ทรงเครื่อง

ท่าที่	ท่ารำ	ชื่อท่ารำ	สื่อความหมาย
1		ทำจับแสง บทร้อง : จับแสง อยู่ในการแสดงช่วงที่ 2	ความแวววาวของ เครื่องประดับเมื่อตก กระทบกับแสง
2		ทำพระอาทิตย์ บทร้อง: สุริย์ฉันทน์ อยู่ในการแสดงช่วงที่ 2	ความแวววาวของ เครื่องประดับเมื่อตก กระทบกับแสงของพระ อาทิตย์

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

1.4.3 ใช้หลักการตามจินตนาการ คือ ทำรำที่สร้างสรรค์ขึ้นตามแนวคิดและจินตนาการของผู้สร้างสรรค์ โดยสื่อความหมายถึงคน สัตว์ สิ่งของ ที่ปรากฏในบทประพันธ์

ตารางที่ 3 : ทำรำตามหลักการจินตนาการในการแสดงนาฏยประดิษฐ์ ชุด สীগซ์ตรีย์ทรงเครื่อง

ท่าที่	ท่ารำ	ชื่อท่ารำ	สื่อความหมาย
1		ท่าพญานาค บทร้อง: เชิงนาคิน อยู่ในการแสดงช่วงที่ 2	เป็นการสื่อถึงพญานาค ซึ่งเป็นท่ารำที่ต่อจากบทร้องที่ว่า พระทรงสอดสนับเพลลา โดยเชิงของสนับเพลลามีลักษณะเป็นรูปกนกหรือลายพญานาค
2		ท่าแมลงทับ บทร้อง: แมลงทับ อยู่ในการแสดงช่วงที่ 2	เป็นการสื่อถึงแมลงทับ ซึ่งเป็นกลวิธีหนึ่งโดยนำปีกแมลงทับมาปักบนผ้าสไบ

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

1.4.4 ใช้หลักการสร้างสรรค์กระบวนท่ารำใหม่ คือ ท่ารำที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ ซึ่งอาจได้พื้นฐานท่ารำมาจากแม่บท เพลงช้า-เร็ว โดยร้อยเรียงตามบทร้องและทำนองเพลงอย่างมีเอกภาพ

ตารางที่ 4 : ท่ารำที่สร้างสรรค์กระบวนท่ารำใหม่ในการแสดงนาฏยประดิษฐ์ ชุด สীগซ์ตรีย์ทรงเครื่อง

ท่าที่	ท่ารำ	ชื่อท่ารำ	สื่อความหมาย
1		ทอกรสลับคั่น บทร้อง: ทอกรสลับคั่น อยู่ในการแสดงช่วงที่ 2	เป็นการสื่อถึงเครื่องประดับทอกรที่มีลักษณะการประดับทอและเพชรสลักกัน

ตารางที่ 4 : ท่ารำที่สร้างสรรค์กระบวนท่ารำใหม่ในการแสดงนาฏยประดิษฐ์ ชุด สีกษัตริย์ทรงเครื่อง (ต่อ)

ท่าที่	ท่ารำ	ชื่อท่ารำ	สื่อความหมาย
2		แก้วประไพ บทร้อง: แก้วประไพ อยู่ในการแสดงช่วงที่ 2	เป็นการสื่อถึงความ งดงามของเครื่องประดับ ประเภททองกร
3		ฉลององค์ บทร้อง : ฉลององค์ อยู่ในการแสดงช่วงที่ 2	เป็นการสื่อถึงการ ช่วยเหลือกันในการแต่ง กายของพ่อ แม่ ลูก ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของ ครอบครัว
4		สุวรรณพราย บทร้อง : สุวรรณพราย อยู่ในการแสดงช่วงที่ 2	เป็นการสื่อถึง ความสัมพันธ์ของตัว ละคร พ่อ แม่ ลูก ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของ ครอบครัว

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

นอกจากนี้ผู้สร้างสรรค์ได้ออกแบบกระบวนท่ารำเพลงเสมอตามหลักจารีตของเพลง ซึ่งเพลงหน้าพาทย์เสมอเป็นเพลงหน้าพาทย์ที่พบแต่ครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยาและได้สืบทอด มาจนถึงปัจจุบัน จากหลักฐานในคำพากย์รามเกียรติ์ มีการบรรจุเพลงหน้าพาทย์เสมอ ไว้ท้ายบท (ธณาวุฒิ อันวงษ์, 2564, น.310) กระบวนท่ารำเพลงเสมอ สามารถแบ่งได้ ตามโครงสร้างของการบรรเลงดนตรีได้ 3 ช่วง คือ ไม้เดิน ไม้ลา และรั้ว ทั้งนี้ มีลักษณะท่ารำ ที่เชื่อมโยงมาจากท่ารำแม่บทใหญ่ (นิติพงษ์ ทับทิมหิน, 2553, บทคัดย่อ) จากการศึกษา ความเป็นมาและความสำคัญของเพลงหน้าพาทย์เสมอแล้ว ผู้สร้างสรรค์ได้ดำเนินการ ออกแบบกระบวนท่าตามช่วงของการบรรเลงดนตรี 3 ช่วง ซึ่งจากการสร้างสรรค์กระบวน ท่ารำเสมอ ผู้สร้างสรรค์นำท่ารำที่ปรากฏในเพลงชัตชาติ ซึ่งคัดเลือกเฉพาะท่ารำที่เป็น ลักษณะเด่นของเพลง ประกอบด้วย ท่ากระหวัดเกล้า ท่าโจงกระเบนตีเหล็ก ท่าปิดเกล้า

เป็นต้น อีกทั้งลักษณะท่ารำที่ใช้ในการออกแบบกระบวนการทำรำนั้นเป็นท่ารำที่มาจากท่ารำแม่บทซึ่งเป็นโครงสร้างท่ารำหลัก จากนั้นได้มีการผสมผสานวิธีการปฏิบัติและการสร้างสรรค์ท่ารำใหม่ขึ้น โดยคำนึงถึงความงดงามและความสัมพันธ์ของการปฏิบัติ ร้อยเรียงให้เกิดเอกภาพ

1.5 การออกแบบประดิษฐ์เครื่องแต่งกาย ศิราภรณ์และเครื่องประดับ

เครื่องแต่งกายประกอบการแสดงนาฏยประดิษฐ์ ชุด สีกษัตริย์ทรงเครื่อง ประกอบด้วย

1) พระเวสสันดร แต่งกายยืนเครื่องพระ สวมเสื้อแขนยาวสีเหลือง นุ่งผ้ายกสีแดง สวมศิราภรณ์ชฎาพระ สวมเครื่องประดับโลหะสีทอง

2) พระนางมัทรี แต่งกายยืนเครื่องนาง ผ้าห่มนางสีครีมทอง นุ่งผ้ายกสีแดง สวมศิราภรณ์มงกุฎนาง สวมเครื่องประดับโลหะสีทอง

3) พระชालี แต่งกายยืนเครื่องพระ สวมเสื้อแขนสั้นสีฟ้า นุ่งผ้ายกสีน้ำเงินเข้ม สวมศิราภรณ์กระบังหน้าและเกี้ยวกลมกลางศีรษะ สวมเครื่องประดับโลหะสีทอง

4) พระกัณหา แต่งกายยืนเครื่องนาง ผ้าห่มนางสีชมพู นุ่งผ้ายกสีเหลือง สวมศิราภรณ์กระบังหน้าและเกี้ยวกลมกลางศีรษะ สวมเครื่องประดับโลหะสีทอง

การสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายครั้งนี้ได้แรงบันดาลใจจากภาพจิตรกรรมฝาผนัง พระเวสสันดรชาดกในพระอุโบสถ วัดสุวรรณารามราชวรวิหาร ผสมผสานแนวคิดของเครื่องแต่งตัวละครอย่างเบาใช้ในการสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายครั้งนี้ คำว่า “เครื่องอย่างเบา” เกิดขึ้นเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จนิวัติกลับพระนครจากการเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่ 1 รัตนโกสินทร์ศก 116 (ปี พ.ศ. 2440) ครั้งนั้นสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้ทรงมีดำริให้จัดการแสดงต้อนรับเสด็จ โดยจัดให้ละครผู้หญิงของหลวงแสดงละครเรื่องอิเหนาทรงพระราชทานให้สร้างเครื่องแต่งตัวละครขึ้นใหม่ให้บางเบาสำหรับผู้แสดง (มติชน, 2546, น. 374) เหตุที่ผู้สร้างสรรค์ออกแบบการแต่งกายยืนเครื่องอย่างเบาในครั้งนี้ เพราะปัจจุบันวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างเครื่องแต่งกายมีหลากหลาย ทำให้เกิดเป็นทางเลือกใหม่สำหรับการสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายยืนเครื่อง

ภาพที่ 1 ภาพจิตรกรรมฝาผนังพระเวสสันดร
ชาดกพระอุโบสถ วัดสุวรรณารามราชวรวิหาร
ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

ภาพที่ 2 การแต่งกายประกอบการแสดง
นาฏยประดิษฐ์ ชุด สীগซ์ตรียทรงเครื่อง
ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

1.6 การสร้างสรรค์ฉากประกอบการแสดง ผู้สร้างสรรค์นำเทคนิคกรีนสกรีน (Green Screen) คือ การแยกนักแสดงออกจากพื้นหลังซึ่งมีสีเขียว หรือสีที่กำหนดเป็นฉากหลัง โดยภาพนักแสดงที่แยกออกมาแล้วนั้นถูกนำไปวางทับซ้อนบนภาพฉากหลังที่คอมพิวเตอร์สร้างขึ้น (อรุณวิทย์ สุดแสง และคณะ, 2560, น. 14) การใช้เทคนิคดังกล่าวเป็นการสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อให้การแสดงรำทรงเครื่องเกิดมิติใหม่ที่ต่างไปจากเดิม

ตารางที่ 5 : การใช้เทคนิคกรีนสกรีน (Green Screen) ในการสร้างสรรค์

ภาพการแสดงก่อนใช้เทคนิคกรีนสกรีน	ภาพการแสดงหลังใช้เทคนิคกรีนสกรีน	การสื่อความหมาย
		บริเวณในป่าที่พระเวสสันดรบำเพ็ญทานบารมี
		บริเวณด้านในอาศรมในป่าที่พระเวสสันดรบำเพ็ญทานบารมี
		บริเวณด้านหน้าอาศรมในป่าที่พระเวสสันดรบำเพ็ญทานบารมี

ที่มา : ผู้สร้างสรรค์

1.7 การเผยแพร่การแสดงผลสู่สาธารณชน ด้วยวิธีการบันทึกวีดิทัศน์และอัปโหลดลงในเว็บไซต์เผยแพร่วิดีโอ www.youtube.com ทั้งนี้ ผู้ชมได้ร่วมประเมินความพึงพอใจ หลังจากชมการแสดงผ่านระบบ Google form ซึ่งผลการประเมินความพึงพอใจของผู้ชมจำนวน 50 คน คือ 4.79 อยู่ในระดับดีมาก โดยจำแนกรายประเด็นได้คือ ด้านสุนทรียะทางการแสดง 4.79 อยู่ในระดับดีมาก และด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม 4.78 อยู่ในระดับดีมาก นอกจากนี้นาฏยประดิษฐ์ ชุด สীগซ์ตรีย์ทรงเครื่อง ยังเผยแพร่การแสดงในเวทีระดับชาติด้วยระบบออนไลน์ในงานประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ เครือข่ายศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย ครั้งที่ 12 จัดโดยสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ตลอดจนจัดทำรูปแบบฉบับสมบูรณ์พร้อมวีดิทัศน์การแสดง

2. การประเมินคุณภาพผลงานนาฏยประดิษฐ์ ชุด สীগซ์ตรีย์ทรงเครื่อง

การประเมินคุณภาพผลงานนาฏยประดิษฐ์ ชุด สীগซ์ตรีย์ทรงเครื่อง ผู้สร้างสรรค์ได้กำหนดคุณสมบัติในการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมินคุณภาพผลงานนาฏยประดิษฐ์ ชุด สীগซ์ตรีย์ทรงเครื่อง จำนวน 7 ท่าน จากหลากหลายสถาบัน ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้และมีประสบการณ์ด้านนาฏศิลป์ไทย ด้านดนตรีไทย มากกว่า 10 ปี ประกอบด้วย

- 1) อาจารย์ธัญญา พวงประยงค์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย-ละคร) พุทธศักราช 2554 ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
- 2) อาจารย์เวณิกา บุณนาค ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย) พุทธศักราช 2558 ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
- 3) รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย จันท์สุวรรณ ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ไทย) พุทธศักราช 2548 ผู้เชี่ยวชาญนาฏศิลป์ไทย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
- 4) ดร.เฉลิมศักดิ์ เย็นสำราญ รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการและตำรา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ผู้ทรงคุณวุฒิด้านนาฏศิลป์ไทย
- 5) ผู้ช่วยศาสตราจารย์วรางคณา วุฒิชัย ผู้ช่วยอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ผู้ทรงคุณวุฒิด้านนาฏศิลป์ไทย
- 6) รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทระ คมขำ หัวหน้าภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้ทรงคุณวุฒิด้านดนตรีไทย
- 7) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณีนสา วศินารมณีย์ หัวหน้ากลุ่มวิชาศิลปะการแสดง และหัวหน้าแขนงวิชานาฏศิลป์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ผู้ทรงคุณวุฒิด้านนาฏศิลป์ไทย

สรุปผลการสร้างสรรค์

นาฏยประดิษฐ์ ชุด สี่กษัตริย์ทรงเครื่อง สามารถสรุปองค์ความรู้รายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดการแสดงจากมหาเวสสันดรชาดก จำลองทรงเครื่อง เป็นการแสดงที่ปรากฏในการแสดงโขนหรือละคร และมีเรื่องราวมาจากบทพระราชนิพนธ์ วรรณกรรมหรือวรรณคดี แนวคิดการแสดงมุ่งเน้นการสร้างสุนทรียะทางการแสดงและกระบวนการทำรำตามจารีตและแบบแผนเป็นหลัก จากการศึกษาข้อมูลทำให้พบว่า จำลองทรงเครื่องที่มีผู้แสดง 2 คน ขึ้นไปนั้นไม่ปรากฏแนวคิดการแสดงเกี่ยวกับชาดกด้านตัวละครที่มีความสัมพันธ์แบบครอบครัวหรือ พ่อ แม่ ลูก มาสร้างสรรค์เป็นการแสดงจำลองหรือรำทรงเครื่อง นอกจากนี้ตัวละครที่ปรากฏส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์แบบคู่รักและพี่น้องผู้สร้างสรรค์ จึงค้นคว้าเนื้อหาและเรื่องราวแต่ละกัณฑ์ ตลอดจนหลักธรรมที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดก มาเป็นแนวคิดหลักในการสร้างสรรค์ นำเสนอตัวละคร 4 บทบาท คือ พระเวสสันดร พระนางมัทรี พระชาลี พระกัณหา สะท้อนสัญลักษณ์ของสถาบันครอบครัว พ่อ แม่ ลูก อันเป็นสถาบันสำคัญของมนุษย์ ดำเนินเรื่องผ่านเหตุการณ์และสถานการณ์ต่าง ๆ จึงทำให้ผู้สร้างสรรค์เกิดแนวคิดในการนำเนื้อเรื่องกัณฑ์ที่ 13 กัณฑ์นครกัณฑ์ ที่มีเนื้อหากล่าวถึงกษัตริย์หกพระองค์เสด็จกลับพระนครสีพี พระเวสสันดรได้ครองราชย์ดังเดิม บ้านเมืองเกิดความสมบูรณ์พูนสุข ผู้สร้างสรรค์ได้คัดเลือกตัวละครเฉพาะบทบาทครอบครัว 4 บทบาท คือ พ่อ (พระเวสสันดร) แม่ (พระนางมัทรี) ลูก (พระชาลีและพระกัณหา) นำเสนอการทรงเครื่องของตัวละครเพื่อเสด็จนิวัติกลับพระนคร

2. การสร้างสรรค์การแสดงชุดใหม่จากองค์ความรู้พื้นฐาน การสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุด สี่กษัตริย์ทรงเครื่อง เป็นการนำองค์ความรู้จากการประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับด้านละครชาตรี ด้านจำลองทรงเครื่อง ด้านมหาเวสสันดรชาดก และการศึกษาจากการชมวีดิทัศน์ นอกจากนี้ประสบการณ์ที่สำคัญคือการนำองค์ความรู้ทั้งหมดของผู้สร้างสรรค์จากการเรียนการสอน ซึ่งทำให้ผู้สร้างสรรค์ได้นำองค์ความรู้และกลวิธีการแสดงละครรำจากศิลปินแห่งชาติ ผู้เชี่ยวชาญด้านนาฏศิลป์ไทย ซึ่งเป็นความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) โดยเกิดจากประสบการณ์ที่สั่งสมมาเป็นระยะเวลายาวนานถ่ายทอดสู่ผู้สร้างสรรค์ จนทำให้ผู้สร้างสรรค์สามารถนำองค์ความรู้ความสามารถดังกล่าวมาเป็นองค์ความรู้พื้นฐานที่สำคัญในการสร้างสรรค์

3. กลวิธีการสร้างสรรค์กระบวนการทำรำชุดใหม่ การสร้างสรรค์กระบวนการทำรำนาฏยประดิษฐ์ ชุด สীগซ์ตรียंत्रเครื่อง เป็นการสร้างสรรค์กระบวนการทำรำที่ยึดหลักแบบแผนและจารีตของการรำลงทรงเครื่อง นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นให้ทำรำมีความแปลกใหม่น่าสนใจแล้วนั้น ยังเป็นการผสมผสานจารีตการรำทรงเครื่องระหว่างตัวพระและตัวนางจากการสร้างสรรค์กระบวนการทำรำทำให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ของผลงานเกิดความสุนทรีย์ะทางการแสดง ก่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่เพื่อการศึกษาและสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยตามหลักนาฏยจารีต ประกอบด้วยหลักการออกแบบทำรำ 4 ประการคือ 1) ใช้หลักทำรำตามแบบแผนรำทรงเครื่อง 2) ใช้หลักการตีบทผสมผสานท่าทางธรรมชาติ (ทำรำสื่อความหมาย) 3) ใช้หลักการตามจินตนาการ และ 4) ใช้หลักการสร้างสรรค์กระบวนการทำรำใหม่

4. กลวิธีการสร้างสรรค์กระบวนการทำรำเพลงเสมอ เพลงหน้าพาทย์เสมอใช้ประกอบกิริยาไปหรือมาในระยะใกล้ ๆ ของตัวละคร (ชมนาด กิจจันทร์, 2555, น.26) ทั้งนี้ เพลงหน้าพาทย์เสมอมีแบบแผนและจารีต กล่าวคือ ไม้เดิน 5 ไม้ (ทำรำที่ก้าวเท้าขวาสลับซ้าย 5 ครั้งหรือจังหวะ) ไม้ลา 4 ไม้ (ทำรำที่วางเท้าถอยลงข้างหลังสลับขวาซ้าย 4 ครั้งหรือจังหวะ) ซึ่งรวมเป็น 9 ไม้หรือ 9 จังหวะ โดยที่สามารถเรียกตามความเข้าใจในวงการนาฏศิลป์ว่า “ขึ้น 5 ลง 4” จากความสำคัญดังกล่าวผู้สร้างสรรค์ได้คำนึงและตระหนักถึงแบบแผนและจารีตของเพลงหน้าพาทย์เสมอเป็นหลัก โดยทำรำที่สร้างสรรค์ประกอบเพลงหน้าพาทย์เออนั้นเป็นทำรำที่ปรากฏในการแสดงรำชุดชาติและพระสุธนเลือกคู่หรือรำชุดเลือกคู่ ซึ่งคัดเลือกเฉพาะทำรำที่เป็นลักษณะเด่นของเพลง ประกอบด้วย ท่ากระหวัดเกล้า ท่าโจงกระเบนตีเหล็ก ท่าปัดเกล้า เป็นต้น อีกทั้งลักษณะทำรำที่ใช้ในการออกแบบกระบวนการทำรำให้คำนึงถึงความงดงามและความสัมพันธ์ของการปฏิบัติร้อยเรียงให้เกิดเอกภาพ

5. การสอดแทรกสื่อสัญลักษณ์ผ่านการแสดง การสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ชุดสীগซ์ตรียंत्रเครื่อง เป็นการนำตัวละครมาเป็นสัญลักษณ์แทนความหมายยังสอดคล้องกับแนวคิดสัญลักษณ์ ของกาญจนา แก้วเทพ (2541) ที่กล่าวว่าสัญลักษณ์ (Sign) หมายถึง สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้มีความหมาย (meaning) แทนของจริงตัวจริง (object) ในตัวบท (text) และในบริบท (context) หนึ่ง ๆ ทั้งนี้ การแสดงดังกล่าวยังเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวผ่านการแสดงสร้างสรรค์รำทรงเครื่องได้สะท้อนแนวคิดของสถาบันครอบครัวของแผนปฏิบัติการด้านครอบครัว พ.ศ.2563 – 2565 โดยการนำตัวละครทั้ง 4 บทบาท คือ พระเวสสันดร แทนบทบาทพ่อ พระนางมัทรี แทนบทบาทแม่ พระกัณหาและพระชาลี แทนบทบาทลูก ตัวละครดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงสถาบันครอบครัว

ซึ่งสถาบันครอบครัวมีความสำคัญเป็นอันดับแรกของคนในชาติที่สามารถสร้างภูมิคุ้มกันทางความคิดให้ดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างสงบสุข

6. การนำเทคนิคกรีนสกรีน (Green screen) มาใช้ในการรำลงทรงเครื่อง ปัจจุบันศิลปะการแสดงแขนงต่าง ๆ ได้นำวิธีการเทคนิคพิเศษและเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นอย่างหลากหลายมาใช้ประกอบการแสดง เพื่อให้ผู้ชมเกิดสุนทรียะอย่างสมบูรณ์ในทุกมิติ อีกทั้งช่องทางที่สามารถรับชมการแสดงก็เพิ่มขึ้นตามยุคสมัย โดยเฉพาะเมื่อปี พ.ศ.2563 ได้เกิดการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา (COVID-19) ส่งผลให้เกิดวิถีของการใช้สื่อออนไลน์อย่างเต็มรูปแบบในทุก ๆ อาชีพ ไม่เว้นแม้แต่วงการนาฏศิลป์ ทำให้ผู้ชมมีความคุ้นเคยกับช่องทางออนไลน์เป็นอย่างมาก ดังนั้น จึงทำให้ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์ฉากประกอบการแสดงนาฏยประดิษฐ์ ชุด สักขัตริย์ทรงเครื่อง ด้วยการนำเทคนิคกรีนสกรีน (Green screen) มาใช้ในการรำลงทรงเครื่อง โดยจัดทำการแสดงเป็นรูปแบบวีดิทัศน์เผยแพร่ลงสื่อออนไลน์ เพื่อให้ผู้ชมทั่วไปสามารถชมการแสดงได้อย่างสะดวกและเหมาะสม เทคนิคกรีนสกรีน (Green screen) ในการแสดงชุดนี้ ส่งผลให้ผู้ชมเกิดความรู้ความเข้าใจเรื่องราวที่ผู้สร้างสรรค์ต้องการนำเสนอ อีกทั้งผู้ชมเกิดสุนทรียะทางการแสดงในทุกมิติที่นอกเหนือจากความงามของนาฏศิลป์ ด้วยเพราะฉากที่ส่งให้การแสดงเกิดความสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ของผู้สร้างสรรค์

7. การสร้างสรรค์นาฏศิลป์อย่างมีเอกภาพ การสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์ ชุด สักขัตริย์ทรงเครื่อง เป็นการสร้างสรรค์ผลงานจากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของเวสสันดรชาดก กัณฑ์ที่ 13 กัณฑ์นครกัณฑ์ ประพันธ์บทขึ้นใหม่จากเค้าเรื่องเดิมของกัณฑ์นครกัณฑ์ บรรจุเพลงประกอบการแสดงด้วยการคัดเลือกทำนองเพลง 4 รูปแบบ 1) เพลงที่ปรากฏในละครชาตรี ประกอบด้วยเพลง ลำชาตรี ร่ายชาตรี 2) เพลงที่ปรากฏในการเทศน์มหาชาติ ประกอบด้วยเพลงดวงพระธาตุ เพลงกลองโยน 3) เพลงที่ปรากฏชื่อที่มีความเกี่ยวข้องกับพระเวสสันดร คือ เพลงเขมรโพธิสัตว์ 4) เพลงที่ปรากฏในการรำทรงเครื่อง (การเดินทางของตัวละคร) คือ เพลงเสมอ สร้างสรรค์กระบวนการทำให้มีความหมายและเหมาะสม อีกทั้งยึดหลักแบบแผนและจารีตของการรำลงทรงเครื่อง รวมทั้งแปรแถวใช้พื้นที่บนเวที อย่างสมดุลและมีเอกภาพ เพื่อสร้างจุดสนใจให้แก่ผู้แสดงตามบทประพันธ์ ผู้แสดง 4 คน ทั้งตัวพระและตัวนาง ประกอบด้วยบทบาทพระเวสสันดร พระนางมัทรี พระขาลี และพระกัณหา กำหนดการแสดงออกเป็น 3 ช่วง ช่วงที่ 1 การกล่าวถึงภูมิหลังตัวละคร ช่วงที่ 2 การทรงเครื่องของตัวละคร ช่วงที่ 3 การกล่าวถึงจุดหมายการของการทรงเครื่อง

การสร้างสรรคานาฏยประดิษฐ์ ชุดสี่กัษัตริย์ทรงเครื่อง เป็นการรำทรงเครื่องตามแนวทงละครชาตรีของกรมศิลปากรที่สอดแทรกสาระสำคัญทางพุทธศาสนา

8. การตระหนักรู้คำสอนทางพุทธศาสนา การสร้างสรรคานาฏยประดิษฐ์ ชุดสี่กัษัตริย์ทรงเครื่อง ก่อให้เกิดการตระหนักรู้ถึงสาระสำคัญของคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระเวสสันดรชาดก เรื่องทานบารมี โดยหลักสาราณียธรรม 6 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ปรากฏในกัณฑ์นครกัณฑ์ สามารถสร้างความตระหนักรู้ให้แก่สังคมได้อย่างเหมาะสม โดยหลักสาราณียธรรม 6 กล่าวคือ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึง หลักการอยู่ร่วมกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2547) แก่นของสาราณียธรรม คือ ความปรารถนาดีต่อกันเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน (พระสมพงษ์ ชินวิโส และคณะ, 2561) ดังนี้

1. เมตตาทายกรรม คือ การแสดงออกซึ่งความเป็นมิตรทางกาย
2. เมตตาวจีกรรม คือ มีการกระทำทางวาจาที่แสดงออกถึงความปรารถนาดีต่อกัน
3. เมตตาโมกรรม คือ มีจิตใจปรารถนาดีกับมิตรประเทศ ปราศจากอกุศลจิตไม่หวาดระแวง
4. สาธารณโภคี คือ การจัดสรรผลประโยชน์ที่เหมาะสม
5. สีลสามัญญตา คือ มีความประพฤติที่เหมาะสมต่อกัน และ
6. ทิฏฐิสามัญญตา คือ มีความเห็นที่สอดคล้องกัน

ดังนั้น การสร้างสรรคานาฏศิลป์แนวอนุรักษ์ในครั้งนี้สามารถเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยมิติทางศิลปวัฒนธรรม ซึมซับและสามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมไทยได้อย่างปกติสุข

จากองค์ความรู้ที่ได้รับจากการสร้างสรรคานาฏยประดิษฐ์ ชุด สี่กัษัตริย์ทรงเครื่อง ผู้สร้างสรรคได้วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปเป็น ICIT Model ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1) I (Idea) คือ การสร้างแนวคิดการแสดงชุดใหม่ที่มุ่งเน้นแนวคิดที่ก่อให้เกิดความสุนทรีย์ โดยแนวคิดดังกล่าวอาจมาจากเรื่องราว ตำนาน วรรณกรรม วรรณคดี หรือจินตนาการผู้สร้างสรรค โดยแนวคิดเป็นการกำหนดทิศทางให้กับผู้สร้างสรรคได้เป็นอย่างดี

2) C (Creative) คือ การสร้างสรรคผลงานการแสดงด้านนาฏศิลป์ อาจเป็นการสร้างสรรคที่สร้างขึ้นใหม่จากแนวคิดที่มีอยู่เดิม การต่อยอดจากแนวคิดเดิมหรือการผสมผสานแนวคิดให้เกิดการแสดงชุดใหม่ทั้งรูปแบบเชิงอนุรักษ์หรือเชิงสร้างสรรค ตลอดจนการแสดงกระบวนการสร้างสรรคอย่างเป็นระบบ อย่างไรก็ตามผลงานที่เกิดขึ้นล้วนแต่เป็นความมุ่งหมายของผู้สร้างสรรคผลงานให้เกิดการแสดงด้านสุนทรีย์ทั้งสิ้น

3) I (Impact) คือ ผลที่เกิดขึ้นหลังจากเกิดผลงานสร้างสรรคด้านนาฏศิลป์ โดยนอกเหนือจากสุนทรีย์ทางการแสดง ซึ่งเป็นผลกระทบในเชิงบวกต่อผู้ชมทั้งในระบบจุลภาคหรืออนุภาค

4) T (Technology) คือ การนำเทคโนโลยีในยุคโลกาภิวัตน์หรือยุคดิจิทัล มาประกอบในผลงานสร้างสรรค์ ในปัจจุบันนั้นไม่สามารถปฏิเสธไม่ได้ว่าเรื่องของเทคโนโลยีนั้น เป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต ตลอดจนการนำ ผลงานสร้างสรรค์เผยแพร่ในระบบออนไลน์

ทั้งนี้ การประเมินคุณภาพผลงานนาฏยประดิษฐ์ ชุด สীগซ์ตรีย์ทรงเครื่อง ด้วยการ หาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ซึ่งจากการประเมินคุณภาพผลงานนาฏยประดิษฐ์ ชุด สীগซ์ตรีย์ทรงเครื่อง จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 7 คน ซึ่งเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยผลการประเมินคุณภาพผลงาน มีค่าเฉลี่ยคือ 4.53 อยู่ในระดับคุณภาพดีมาก และค่าเฉลี่ยของความพึงพอใจในผลงาน คือ 4.57 อยู่ในระดับพึงพอใจมาก

อภิปรายผล

การสร้างสรรค่นาฏยประดิษฐ์ ชุด สীগซ์ตรีย์ทรงเครื่อง เป็นการสร้างสรรค์การแสดง ชุดใหม่จากแนวคิดการทรงเครื่องแบบพระมหากษัตริย์เสด็จนิวัติกลับพระนครของ พระเวสสันดร พระนางมัทรี พระขालีและพระกัณหา โดยกำหนดแนวคิด รูปแบบและ องค์ประกอบการแสดงอย่างระบบ 7 ขั้นตอน คือ 1) การสร้างแนวคิด 2) การสร้างสรรค์ บทร้อง 3) การคัดเลือกผู้แสดง 4) การออกแบบกระบวนท่ารำ 5) การออกแบบแต่งกาย และเครื่องประดับ 6) การสร้างสรรค์ฉากประกอบการแสดง และ 7) การเผยแพร่การแสดง สู่อุสธารณชน ทั้งนี้ ผลงานสร้างสรรค์มีความเป็นเอกภาพสอดคล้องกับสุรพล วิรุฬห์รักษ์ (2557, น. 225) กล่าวว่า นาฏยประดิษฐ์เป็นนวัตกรรมการออกแบบและประกอบสร้าง การกำหนดแนวคิดของเนื้อหารูปแบบ การพัฒนาการออกแบบท่าทาง การเคลื่อนไหว แนวทางการวิเคราะห์ดนตรี ความสัมพันธ์ของการแสดงกับฉาก เครื่องแต่งกาย แสง สี เสียง อุปกรณ์การแสดง การคัดเลือกผู้แสดง การฝึกซ้อม ทำให้นาฏยศิลป์ชุดหนึ่งสมบูรณ์ ตามที่ตั้งใจไว้ นอกจากนี้การสร้างสรรค่นาฏยประดิษฐ์ยังได้สอดคล้องกับแนวทางการ ออกแบบลีลานาฏศิลป์ไทยของอาจารย์สุวรรณี ชลานุเคราะห์ ศิลปินแห่งชาติ สาขา ศิลปะการแสดง (นาฏศิลป์ละคร) ปี พุทธศักราช 2533 (ณัฐนันท์ จันนิวงค์, 2557) ที่มี แนวคิดในการออกแบบ 4 ประการคือ 1) ใช้หลักจินตนาการ 2) ใช้หลักผสมผสานท่าทาง ธรรมชาติ 3) ใช้หลักการนำท่ารำเก่ามาพัฒนาใหม่ และ 4) ใช้หลักการสร้างสรรค์กระบวน ท่ารำโดยนำแม่ทำนานาฏศิลป์ไทยมาร้อยเรียงกระบวนลีลาท่าใหม่อย่างมีเอกลักษณ์ โดยนาฏยประดิษฐ์ ชุด สীগซ์ตรีย์ทรงเครื่อง เป็นการผสมผสานจารีตการรำทรงเครื่อง

ระหว่างตัวพระและตัวนาง ก่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่เพื่อการศึกษาและสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยตามหลักนาฏยจารีต

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลงานสร้างสรรค์ไปใช้ประโยชน์

1. สามารถนำผลงานสร้างสรรค์ไปจัดแสดงประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระเวสสันดรชาดก
2. สามารถนำไปจัดแสดงในงานวิพิธทัศนาหรืองานแสดงนาฏศิลป์ในโอกาสต่าง ๆ ได้
3. นาฏยประดิษฐ์ ชุด สীগัศตริย์ทรงเครื่อง สามารถดัดทอนความยาวของบทประกอบการแสดงได้เพื่อความเหมาะสมของเวลา โดยคำนึงถึงหลักการรำทรงเครื่อง

ข้อเสนอแนะในการสร้างสรรค์ในครั้งต่อไป

ควรศึกษาตัวละครที่ปรากฏในพุทธชาดกหรือพุทธประวัติ แล้วนำมาสร้างสรรค์เป็นชุดการแสดงเพื่อการเรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรมสำหรับเยาวชนและผู้สนใจ

กิตติกรรมประกาศ

ขอบคุณสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ที่สนับสนุนทุนสร้างสรรค์ ประจำปีงบประมาณ 2565

รายการอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2541). การศึกษาสื่อมวลชนด้วยทฤษฎีวิพากษ์. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- กรมศิลปากร. (2550). คุณธรรม จริยธรรมตามรอยพระโอรสองค์ที่ 7. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ขวัญใจ คงถาวร. (2558). “นาฏยประดิษฐ์ลงสร้งโขนสุหรานากง : นาฏยจารีตแบบหลวง”. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 7, 3: 32-42.
- ชมนาด กิจจันทร์. (2555). รำหน้าพาทย์ชั้นสูง. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นาเพชร.
- ณัฐนันท์ จันนิวงค์. (2557). แนวคิดการออกแบบลีลาทำรำนาฏยศิลป์ไทยของอาจารย์ สุวรรณีย์ ชลานุเคราะห์ ศิลปินแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2533. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชานาฏยศิลป์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2543). ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท. พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

- ธนาวุฒิ อันวงษ์. (2564). “แนวคิดการประดิษฐ์ทำรำเพลงหน้าพาทย์เสมอของตัวลิง”.
วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร,
5, 2: 297-310.
- นิติพงษ์ ทับทิมหิน. (2553). การรำหน้าพาทย์เพลงเสมอในละครพันทาง. วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2547). **ธรรมนุญชีวิต**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- พระราชวิจิตรปฏิภาณ. (2550). **สมุดภาพพระมหาวะเสสันดร : ฉบับจิตรกรรมภาพไทย
เรื่องราวในอดีตชาติของพระพุทธเจ้า เมื่อครั้งทรงบำเพ็ญทานบารมี**.
กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระสมพงษ์ ชินวิโส, พระมหาดวงเด่น จิตตยาโณ และขันทอง วัฒนะประดิษฐ์ . (2561).
“การประยุกต์ใช้หลักพุทธสันติวิธี เพื่อพัฒนาการทำงานเป็นทีมของพระวิทยากร
วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**, 6, 1 (ฉบับพิเศษ):
119-133.
- มติชน. (2546). **ละครพ็อนรำ ประชุม เรื่องละครพ็อนรำกับระบำรำเต้น ตำราพ็อนรำ
ตำนานเรื่องละครอิเหนา ตำนานละครตีกดาบรพพ์ พระนิพนธ์ สมเด็จพระเจ้า
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2547). **หลักการแสดงนาฏยศิลป์ปริทรรศน์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรรถวิทย์ สุดแสง, นที นิภานันท์ และณัฐพงศ์ ชินธเนส. (2560). **อุปกรณ์สำหรับการแยก
ฉากหลังโดยพิจารณาค่าสีแบบทันทีด้วยอุปกรณ์รับรู้ความลึก**. (รายงานการวิจัย).
กรุงเทพมหานคร: กองทุนวิจัยและพัฒนากิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์
และกิจการโทรคมนาคม เพื่อประโยชน์สาธารณะ (สำนักงาน กสทช.).